

Tomas Janata

Další utlačovatelé na postupu

Prostor, životní prostor. Asi vám už ani nepřijdou hodna pozornosti prostá fakta, že i tento článek má svůj vymezený prostor a vlastnosti. Patří mu například pouze tato dvoustrana. Rozhodnutí redakce, tmelící jednotlivé články do mozaiky časopisu, je neúprosné. A věřte, že jsem i někdy prosil o více prostoru. „Ne, můj rozum, takovou nálož informací čtenáře spíše odradíš,“ mi bylo odpovědí. Redaktor ví, co dělá. Bez něj by mohlo dojít k bezbřehému výlevu informací vychrlených autory lačnicími po prezentaci svých výsledků. Kdo dále nepřímou, avšak zásadně ovlivňuje tento článek, jeho vzezření a výpověď, není nikdo jiný než Vy, vážení čtenáři. Dle odhadu věkové, sociální či intelektuální struktury čtenářů se odvíjí velikost písma i obrázků, používání odborných výrazů a provedení dalších zásadních atributů. Vše má svůj důvod a řád. Podmínky nakonec vytvarují výsledek.

Ano, takto to zcela obyčejně chodí v procesech, kde člověk je pánem nad všemi potřebnými prvky a pochody. V duchu našeho úvodu může měnit styl, velikost, barvu písma, písmena skládat ve slova a ty pak ve věty, odstavce, články, časopis. Žel, ale spíše bohudíky, na světě stále probíhá spousta dějů člověkem nepochopených a asi i nepochopitelných. Jak se má v takovýchto případech zachovat? Historie spolu s obyčejnou lidskou zkušeností mu nabízejí toto: Přistupovat k nim obezřetně s pokorou a úctou, jinak bývá s důsledky svých činů později nebo dříve nepříjemně konfrontován.

Po filozofičtějším úvodu se konečně dostáváme k jádru zde po několik měsíců popisovaného děje ilustrovaného příběhy jednotlivých nejpálčivějších příkladů: rostlinných přebujelostí, nazývaných rostlinné invaze či expanze.

V přecházejících článcích jsem se snažil upozornit na dva aspekty lidského působení na svět kolem nás. Na lehkovážné šíření druhů mimo areál jejich přirozeného výskytu jdoucí ruku v ruce s obecnými hříchy destabilizujícími křehkou přírodní rovnováhu, vyústující v nekontrolovatelné šíření agresivních rostlinných druhů. Toto upozornění mělo za cíl vzbudit ve čtenářích zájem o tyto děje a zejména pak vzkřísit pocit odpovědnosti napomáhající problém řešit.

Dnešním povídáním seriál vyčerpává nejpodstatnější témata. Určitě se k nim budeme příležitostně vracet, podle toho, jak se budou jednotlivé invaze či expanze vyvíjet, případně je budeme doplňovat o informace o druzích nových, kterých, jak doufám, bude co možná nejméně. Nyní si ještě stručně představíme další druhy z invazivního a potažmo i expanzivního tábora.

Tomas Janata

Kolotočník ozdobný opouští opečovanou zahrádku udržované chalupy v Dolních Albeřicích

KOLOTOČNÍK OZDOBNÝ (*Telekia speciosa*)

Zlidovělým názvem telékie (slyšel jsem i telégie) jmenujeme tohoto přistěhovalce z nedalekých východněji až jihovýchodněji položených pohoří Evropy (Karpáty, Balkán, Kavkaz, ale i Vihorlat a Bukovské vrchy na východě Slovenska). Jmenným patronem této rostliny je významný transylvánský rodák, Samuel Teleki-Szeg, jenž jako první z afrických cestovatelů dosáhl hranice sněhu na Kilimandžáru a vystoupil na horu Mount Kenya.

Kolotočník se do Krkonoš vplížil pod rouškou okrasné rostliny. Krásu mu opravdu není

◀ Starčky svírající léta nevyužívané louky Zadních Rennerovek. Plochy jsou v současné době ošetřovány a starček ustupuje. Zešedlé plochy vzadu jsou zcela nevhodně mulčovány

možné upřít, velké zubaté srdčité listy jsou vyvážené doplňovány až jako dlaň velikými sytě žlutými květy. Tvar, velikost i jemnost listů vybízí k použití jako nouzového kapesníku či toaletního papíru, což by již dnes možná někdo z vás důrazně nedoporučil. Kontakt s listy může u citlivých osob vyvolat alergickou reakci manifestující se červenáním zasažené pokožky, případně i tvorbou puchýřů.

Telérie, podobně jako další invazní druhy, není příliš vybíravá ve volbě místa svého působení. S větší oblibou však obsazuje stanoviště v krajině bohatší na vláhu a živiny. Ačkoli se nevyhýbá osluněným místům, raději se usadí někde ve stínu, třeba i na okraji lesa. Úplně nejlepší podmínky jí však poskytují budaři pod svými obydleními, kde většinou je dostatek všeho pro rostlinu potřebného a navíc bývá láskyplně obsekávána, tedy zbavována jakékoli přirozené konkurence. Po úniku ze zahrádek, téměř s nadšením, vytváří jednolitě uniformní porosty znemožňující existenci druhů neokázalých, neméně pěkných a navíc s domovským právem.

Z podstaty vytrvalé rostliny šířící se převážně semeny je nasnadě způsob její regulace, spočívající zejména v odstraňování celých rostlin či alespoň květů. Výzkum potvrzující nejlepší způsob omezení výskytu a šíření je sice v plenkách, již nyní se však dá předpokládat, že likvidace rostlin mechanickou cestou by měla být postačující ke zvládnutí v Krkonoších doposavad nevelkých populací.

Chcete-li si za kolotočnickem udělat výlet, navrhují vám k prohlídce Dolní a Horní Albeřice, kde rostlina obsazuje všechny typy stanovišť, od vlhkých výslunných až po suchá zastíněná. Radost pohledět.

Jiří Dvořák

Zlatobýl usídlený v ruderální vegetaci bude zdrojem semen pro široké okolí

Kamila Antošová

Kýchavice již zcela obsadila v minulosti druhově bohatou loučku na Benecku. Lodyhy našťestí rychle odrůstají, což ve druhé polovině vegetačního období umožní vzejít i dalším rostlinám

ZLATOBÝL KANADSKÝ (*Solidago canadensis*), ZLATOBÝL OBROVSKÝ (*Solidago gigantea*)

Oba druhy se vzájemně vzhledově i ekologicky velice podobají. Zlatobýl obrovský od jeho bratra odlišíme podle úplné absence chloupků (trichomů). Zlatobýly jsou klasickými příklady invazivních rostlin Krkonoše zatím obcházejících, místy však už tůkajících na jejich brány. Přízvisko kanadský u prvního z nich je spolehlivým vodítkem k určení domoviny zlatobýlů. Vedle Kanady zlatobýly bez nesnázi naleznete v celé Severní Americe od Aljašky po Mexiko. Invaze do Evropy má podivuhodně hlubokou datovatelnou historii, počínající rokem 1648 (u z. obrovského 1758). V českých zemích se mohli se zlatobýlem setkat naši předci prokazatelně až o dvě stě let později, v roce 1838. Ačkoli důvody zavlékání mohly být stejné jako u kolotočnicku, okrasné, osobně bych se připojil k názoru, že hlavním důvodem byly léčebné účinky. Léčivé schopnosti drogy jsou totiž velice podobné jako u našeho domácího blízkého příbuzného celíku zlatobýlu (*Solidago virgaurea*), jehož pomoci využívali již staří Germáni. O jakých účincích se zde vlastně mluví? Podpora odvádění vody z těla se využívá při onemocněních ledvin i při zánětech močových cest. Vnitřní podávání dále pomáhá při zvětšené prostatě a účinkuje též dobře proti průjmům. Při dně pomáhá vylučovat z těla kyselinu močovou. Jako pomocného prostředku se zlatobýlů užívá při výskytu močových kaménků. Nejznámější užití zlatobýl poskytuje v koupelích nebo obkladech na špatně se hojící rány, vyrážky a vředy. Svým protizánětlivým působením se osvědčuje také jako kloktadlo. Zlatobýl mají rádi též včelaři, jejichž včelkám vylepšuje pozdní letní a podzimní snůšku. Tolik ke chvalo zpěvu.

Zlatobýly jsou zpravidla trvalkou sušších výslunných míst (z. obrovský je možno označit za vlhko a stínomilnější). Zejména z. kanadský rád obsazuje železniční náspy a tzv. brownfields, tj. plochy nijak neudržované, jež člověk před časem intenzivně využíval a poté opustil (staveniš-

tě, manipulační plochy, dvory bývalých průmyslových závodů atd.). Stále není výjimkou nalezení zlatobýlu pěstovaného jako výrazné zahradní vertikální dominanty, a to i přesto, že bohatou produkcí pylu mohou svým pánům způsobit nepříjemné alergické reakce. Ze zahrádek se klasicky šíří velkým množstvím lehkých nažek do okolí, kde opět dokáže vytvořit všepohlující neprostupné monokultury. Dnes nabízené zahradní kultivary navíc přinášejí nové geny obohacující genom zlatobýlu, podporující již tak vysokou vitalitu rostlin a tím i jejich invazivní schopnosti. Díky dalšímu úspěšnému způsobu rozmnožování, odnožováním, se zlatobýly stávají opravdovými oříšky při vypracovávání úspěšné metodiky likvidace přebujelých porostů. Jako úspěšný způsob se jeví kombinace aplikace herbicidu spolu se sečením odumřelých rostlin, uvolňující prostor pro původní druhy.

STARČEK FUCHSŮV (*Senecio ovatus*)

Původní krkonošský druh využívající změněných živinových podmínek podél cest z nemístního materiálu. Vytváří druhově chudé lemy, které je třeba kontrolovat a případně ošetřovat. Za pozornost turisty, obyvatele Krkonoše, ale hlavně ochránáře stojí populace pod cestou mezi Výrovkou a kapličkou. Až několik desítek metrů dlouhé jazyky starček sestupující hluboko do klečových porostů kopírují vápencem z tělesa cesty obohacenou půdu.

KÝCHAVICE BÍLÁ LOBELOVA (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*)

Typická původní rostlina horského bezlesí, rozšiřující svou působnost na mnohé krkonošské louky a pastviny, obzvláště na ty v nedávné minulosti zanedbané. Dokáže vytvořit jednolitou kulturu degradující jak sklizenou píci, tak možnosti pastvy. Pro svou jedovatost byla v minulosti ze sena vybírána. Rozemletý sušený oddenek býval přidáván jako dráždivo do šňupacího tabáku.

Tomáš Janata